

УДК 378 (477)

В.Ф. Чебукіна

викладач, завідувач
відділенням,
Херсонський політехнічний
коледж Одеського
національного
політехнічного університету
ChebukinaV@mail.ru

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ КОЛЕДЖУ

В.Ф. Чебукіна. Інноваційні підходи в управлінні навчальним процесом коледжу. Розглянуто питання управління навчальним процесом, зокрема досліджено проблеми управління якістю у сфері діяльності ВНЗ, формування моделі автоматизованої, інформаційної системи управління навчальним процесом.

V.F. Chebukina. Innovative approaches in managing educational process of the college. Article examines the question of the management of the educational process, including investigating of problems of quality control in the sphere of activity of HEI, forming a model of the automated information system for managing educational process.

Вступ. Зважаючи на перехід системи вищої освіти України на європейський рівень, сьогодні постає завдання переходу на нові стандарти та реформування вищої і середньої школи. Приєднання України до Болонського процесу передбачає якісно інакший підхід до підготовки фахівців, здатних самостійно ставити та розв'язувати наукові й виробничі задачі на початковому та подальших етапах розвитку освітньої програми.

Нині в умовах модернізації освіти, різноманіття форм навчання, джерел фінансування ВНЗ, великої номенклатури спеціальностей та спеціалізацій у вищих навчальних закладах проблема управління навчальним процесом коледжу, як структурного підрозділу університету в розрізі нового закону про вищу освіту з можливістю підготовки молодшого спеціаліста, молодшого бакалавра, бакалавра є важливою і актуальною, але також і складним завданням.

Завдання навчальних закладів I-II рівня акредитації самостійно розробляти свої системи управління, орієнтовані на специфіку конкретного навчального закладу.

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

Матеріал і результати дослідження. За міжнародними стандартами групи ISO 9000 управління будь-якою організацією, у тому числі і ВНЗ, повинно будуватися за системними принципами [13].

Питання управління освітою досліджуються на різних рівнях, модифікації механізму фінансування, функціонування ринку освітніх послуг в Україні. Потребують свого узагальнення та вивчення ті виклики, які пред'являє освіті сучасна глобалізація та колосальне зростання значення знань у розвитку суспільства.

Проблеми розвитку освіти в умовах сучасної глобалізації активно досліджуються в сучасній західній та вітчизняній науковій літературі. Безпосередньо проблемам внеску освіти в економічне зростання країни присвячені праці Г. Беккера, Дж. Мінцера, Ф. Уелча та ін. В сучасних теоріях постіндустріального суспільства Дж. Нейсбіта, А. Тоффлера, Дж. Белла, А. Чухно всебічно розглядається роль освіти, яка вважається найважливішим фактором у новій парадигмі виробництва.

Підвищення міжнародного рейтингу освіти України та її рівноправна інтеграція в світовий освітянський простір вимагає застосування нових інноваційних підходів в управлінні вищим навчальним закладом, сучасного арсеналу управлінських механізмів та методик, інформаційно-комунікаційного інструментарію, розробки нормативних документів, положень, правил та процедур. Ключовою функцією управління будь-якої організації чи навчального закладу та основним засобом досягнення і підтримання їхньої конкурентоспроможності є управління якістю [2].

Якість-ключове поняття Болонського процесу:

1. Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005 р.)
2. Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (ENQA) (2004 р.)
3. Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти (2005 р.):
 - зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
 - внутрішнього забезпечення якості у ВНЗ;
 - забезпечення якості у діяльності (незалежних або державних) агенцій
4. Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (2008 р.)

Одним з ефективних та дієвих механізмів забезпечення конкурентоспроможності ВНЗ на ринку послуг у сфері вищої освіти, є

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

розробка та запровадження систем управління якістю відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001:2008 "Система менеджменту якості. Вимоги".

Основною метою створення та впровадження системи управління якістю є безперервне поліпшення якості освіти.

Головним завданням системи управління якістю є не лише вихідний контроль якості наданих освітніх послуг, а й створення системи, яка дозволить забезпечити ефективність реалізації всього комплексу найрізноманітніших процесів діяльності ВНЗ, починаючи від профорієнтаційної роботи з потенційними студентами і завершуючи підготовкою кадрів високої кваліфікації [11].

Система управління якістю діяльності ВНЗ зорієнтована насамперед на найефективніше задоволення потреб споживачів ринку освітянських послуг.

Розроблена система управління якістю повинна бути:

- компактною, зрозумілою та зручною;
- ефективною;
- має приносити практичну користь навчальному закладу і бути основою інформаційної моделі його діяльності;
- придатною для сертифікації;
- мати відповідний потенціал розвитку та адаптування до зміни умов зовнішнього середовища.

З метою створення системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості), високоякісної підготовки фахівців, готових до професійної діяльності в умовах розвитку європейської та світової економіки, забезпечення науково-технічного розвитку потенціалу південного регіону країни та України у цілому, підвищення іміджу Херсонського політехнічного коледжу ОНПУ та відповідно до ст.16 Закону України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту» у коледжі розпочато роботу над проектом з розробки, впровадження та сертифікації системи управління якістю (СУЯ), (наказ № 552-в від 10.11.14р.)

Така системна робота проводиться в коледжі послідовно впродовж тривалого періоду, а новий імпульс їй було надано в зв'язку із започаткуванням робіт із розробки системи управління якістю відповідно до міжнародної групи стандартів ISO 9000, які визначають системні принципи управління будь-якими організаціями, у тому числі і вищими

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

навчальними закладами та вимог конкретних стандартів, що стосуються ВНЗ, зокрема ДСТУ – П ІВА 2:2009 (Система управління якістю. Настанови щодо застосування ISO 9001:2000 у сфері освіти) та ДСТУ ISO 9001:2008 [1,12].

У Херсонському політехнічному коледжі ОНПУ проведено комплекс заходів з розробки, впровадження та підготовки до сертифікації СУЯ коледжу відповідно до вимог стандарту ДСТУ ISO 9001:2009 та шаблонів проекту HUSKROUA/0901/062 «Забезпечення якості соціально-орієнтованих освіти, досліджень та розробок» (виконано спільно з Івано-Франківським національним технічним університетом нафти і газу та Технічним університетом Кошице в рамках Програми транскордонного співробітництва ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2012, Фінансована з фондів ЄС) за затвердженим планом у період з 10.10. 14 р. по 31.12.14 р.

Повномасштабне впровадження СУЯ дозволяє вивести коледж на рівень європейських стандартів освіти та науки. Побудова системи управління якістю освіти за загально визначеними міжнародними стандартами дозволить удосконалити процеси навчального закладу.

На основі аналізу світового досвіду, міжнародних стандартів у галузі освіти та з урахуванням специфічних особливостей освітнього середовища нашої країни сформовано вісім найзагальніших принципів побудови СУЯ, які слід застосовувати в процесі управління діяльністю навчального закладу з метою підвищення її ефективності (Рис. 1. Основні принципи управління якістю):

1. Орієнтація на споживача: коледж залежить від своїх споживачів, а тому потрібно знати і розуміти їх поточні (сучасні) потреби, а також ті, що можуть виникнути в майбутньому, виконувати їх вимоги і прагнути перевершити їхні сподівання. В ідеалі потрібно не тільки своєчасно реагувати на потреби та їх зміни, але впливати на рівень попиту, формувати його таким чином, щоб це відповідало нашій стратегії. На жаль, поки що ми не повністю реалізуємо свій потенціал впливу на споживача.

2. Роль керівництва (Лідерство): головне завдання керівництва – ініціація творчого потенціалу працівників у певному напрямі. Постійна увага керівництва до ідеї забезпечення якості освіти і його здатність виділяти відповідні ресурси визначає загалом успішність реалізації планів щодо впровадження СУЯ у навчальному закладі.

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

3. **Залучення співробітників:** співробітники всіх рівнів складають основу кожної організації, а їхнє повне залучення дає можливість організації використовувати їх компетенції з максимальною ефективністю. Реалізація цього принципу в нашому навчальному закладі надзвичайно актуальна, оскільки потенціал викладацького складу, допоміжного персоналу, адміністративно-господарського персоналу використовується ще не повною мірою і є доволі значні резерви.

4. **Процесний підхід:** бажаний результат досягається найбільш ефективним способом, коли певним видом діяльності і необхідними для неї ресурсами управляють як процесом. Для ВНЗ цей підхід передбачає залучення усього персоналу ВНЗ для того, щоб забезпечити надання освітніх послуг високої якості.

5. **Системний підхід до управління (менеджменту):** ідентифікація взаємозалежних процесів, їхнє розуміння і управління ними як єдиною системою сприяє результативності й ефективності діяльності організації при досягненні нею своїх цілей.

6. **Постійне поліпшення:** незмінною метою організації є безупинне удосконалення всієї діяльності.

7. **Прийняття рішень на підставі фактів:** ефективні рішення базуються на аналізі даних і достовірній інформації.

8. **Взаємовигідні відносини з постачальниками:** організація і її постачальники залежать одне від одного. Якщо їхні відносини сприяють взаємній вигоді обох сторін, то їхня здатність створювати цінності підвищується.

Додаткові чотири принципи відповідно до вимог ДСТУ–П ІВА 2:2009:

9. Створення цінності для особи, яка навчається.
10. Орієнтованість на соціальну цінність
11. Швидка реакція на зміни в зовнішньому середовищі
12. Автономність навчального закладу.

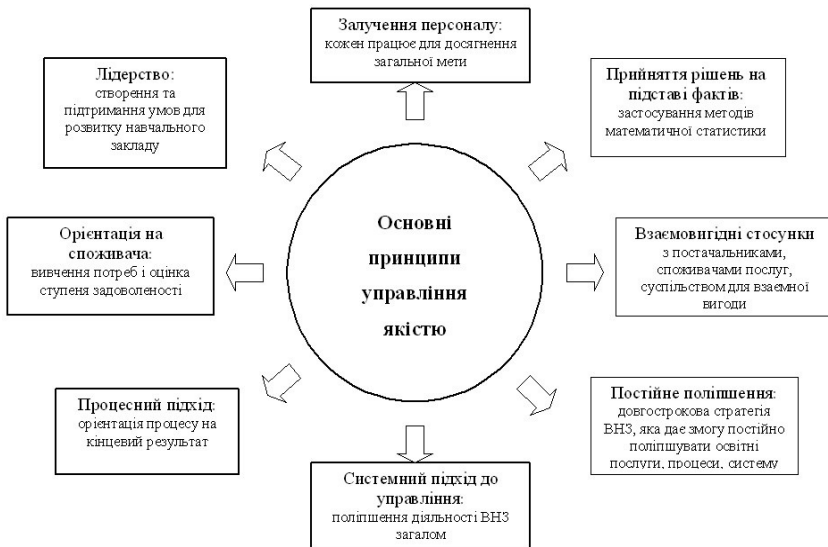

Рис. 1. Основні принципи управління якістю

Основними об'єктами системи управління якістю освіти у коледжі є навчальні процеси, прикладна наукова діяльність, інформаційно-бібліотечне забезпечення студентів і співробітників, кадрова робота, система оплати праці і заохочення працівників за високі трудові досягнення, діловодство і обіг документів, господарське обслуговування і матеріально-технічне забезпечення, заходи з охорони праці та ін. (рис. 2).

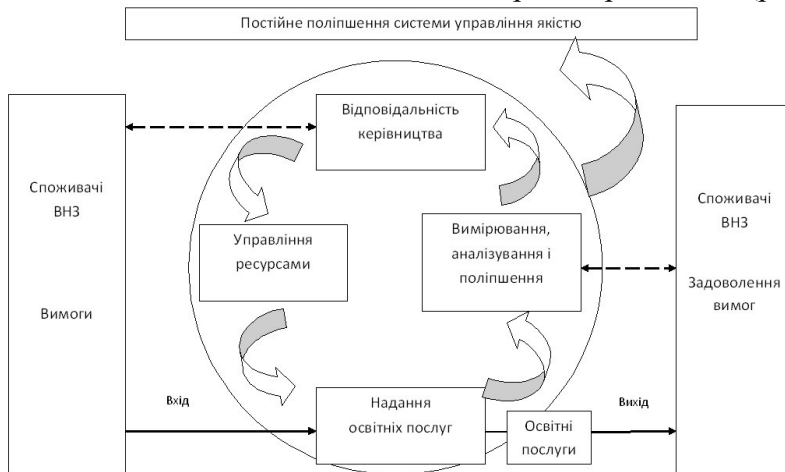

Рис. 2. Модель системи управління якістю, в основу якої покладено процес

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

Серед найважливіших напрацювань та практичних кроків у напрямку розробки та впровадження системи управління якістю в ХПТК ОНПУ протягом 2014-2015 рр. вирізняються наступні:

1. Розроблено та затверджено ряд важливих компонентів СУЯ (наказ № 234 від 10.11.14 р.), а саме:

- - місія коледжу
- - політика коледжу в сфері якості
- - основні цінності коледжу.

2. З метою вдосконалення системи управління якістю Херсонського політехнічного коледжу ОНПУ створена Рада з якості ХПТК ОНПУ, запропонована нова структура коледжу.

3. Затверджено напрями прикладної наукової діяльності науково – педагогічних та педагогічних працівників коледжу (наказ № 235 від 10.11.14р.)

4. Розроблено нормативно-правову та нормативну документацію.

5. Важливим етапом у розробці та впровадженні системи управління якістю стало проведення

семінарів з напрямів прикладних наукових досліджень.

6. Створено необхідні умови для здобуття вищої освіти особами з особливими освітніми потребами (дистанційна та екстернатна форми навчання).

З метою спостереження та оцінювання результатів освіти, з подальшим їхнім аналізом та заходами для підвищення рівня підготовки випускників ВНЗ здійснюється моніторинг системи управління якістю ВНЗ. Під моніторингом і вимірюванням освітніх послуг в СУЯ коледжу розуміють моніторинг розвитку системи освіти.

З урахуванням специфіки діяльності ВНЗ, його систему моніторингу СУЯ, відповідно до стандартів можна зобразити у вигляді, наданому на рис. 3.

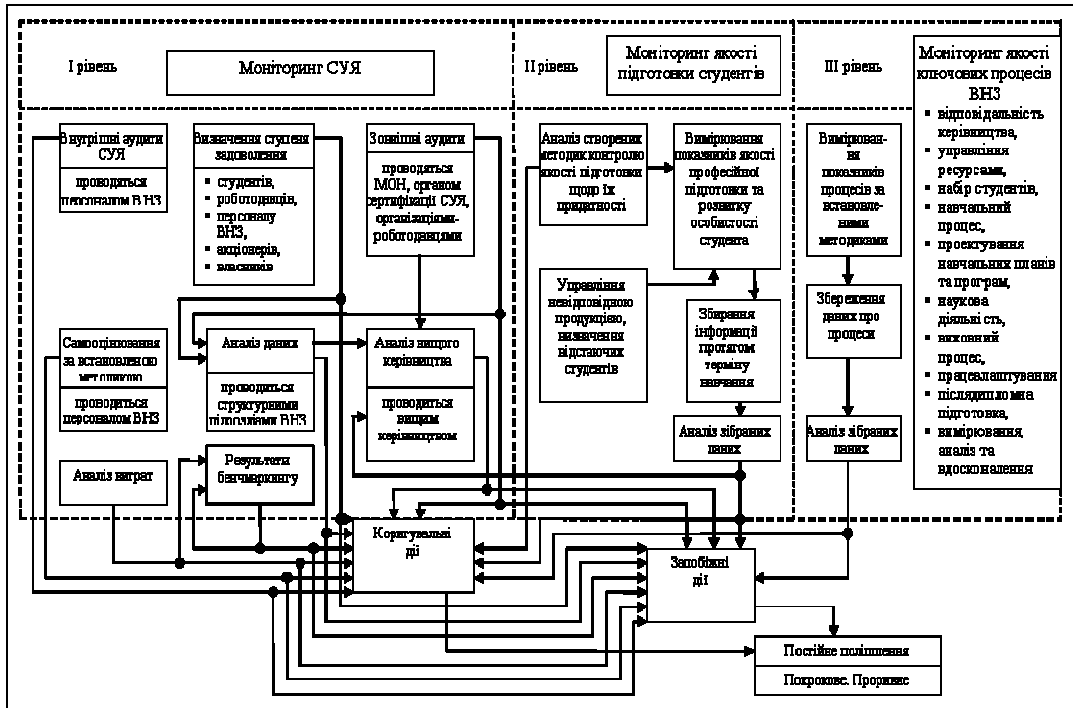

Рис. 3. Моніторинг СУЯ відповідно до стандартів ISO 9000

Дані, що отримані під час моніторингу I, II і III-го рівнів, є джерелами інформації для здійснення коригувальних та запобіжних дій, що, своєю чергою, сприяє постійному поліпшенню діяльності коледжу.

Функціонування конкурентоспроможного ВНЗ у сучасних умовах неможливо без автоматизованого управління системою якості. Інформатизація освіти розуміється як процес, спрямований на реалізацію задуму підвищення якості змісту освіти, проведення досліджень і розробок, впровадження, супровід і розвиток, заміну традиційних інформаційних технологій на більш ефективні у всіх видах діяльності. Ціль інформатизації освіти полягає в глобальній раціоналізації інтелектуальної діяльності за рахунок використання нових інформаційних технологій, радикальному підвищенні ефективності якості підготовки фахівців з новим типом мислення, відповідним до вимог постіндустріального суспільства. Інформатизація є одним з найважливіших інструментів змістовної, методологічної й організаційної

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

перебудови освіти з метою підвищення його ефективності й наближення до реалій сучасного життя [8,10].

Надана комплексна модель (рис. 4) забезпечує вплив на освітній процес за рахунок застосування прогресивних інформаційних технологій з корегуючим зворотним зв'язком, який базується на результатах вимірювань, що проводяться протягом всього освітнього процесу. Модель орієнтована на створення комплексної АСУ якістю процесів у ВНЗ з використанням концепції стратегічного управління якістю освіти і сучасних інформаційних технологій.

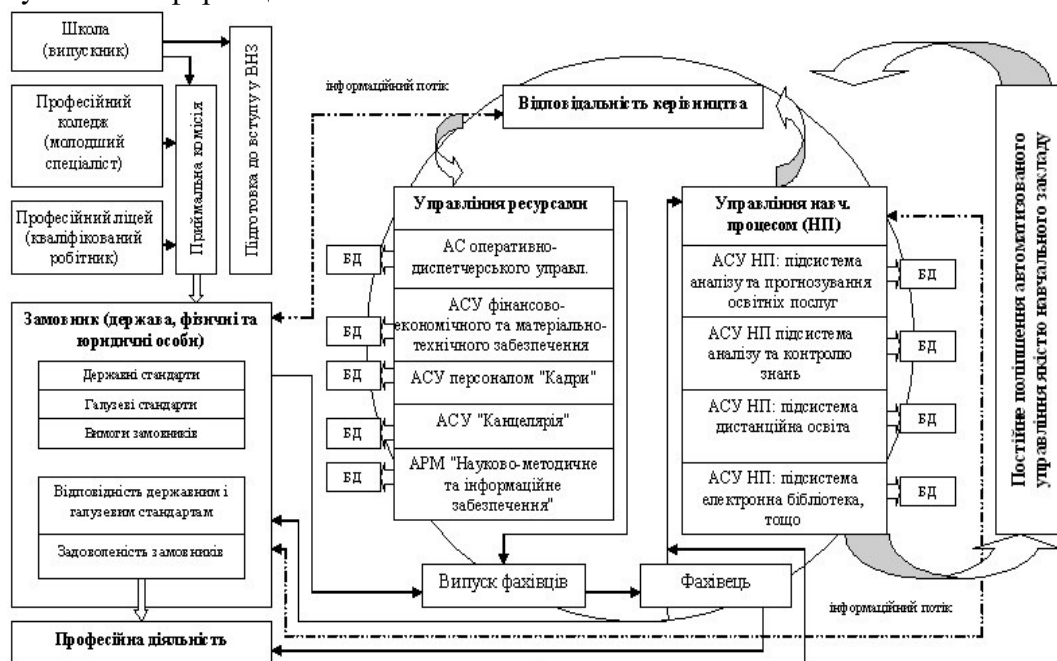

Рис. 4. Комплексна модель автоматизованого управління якістю діяльності навчального закладу

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

Найбільш поширені інформаційно-аналітичні системи управління ВНЗ є комерційними продуктами, з англійським і російськомовним інтерфейсом, вимагають наявності ліцензованого програмного та апаратного забезпечення високої вартості і, як правило, не враховують специфіки українських ВНЗ.

У сучасних освітніх установах розробляються й використовуються різні системи й інформаційні середовища, націлені на підтримку педагогічного процесу.

У Херсонському політехнічному коледжі Одеського національного політехнічного університету науковцями закладу були створені автоматизовані системи управління (АСУ), які виконують визначені завдання і не виходять за межі своєї бази даних (БД). В свою чергу кожна з цих БД може містити однакову інформацію (списки студентів, викладачів, дисциплін, тощо). Всі АСУ потребують своєчасного отримання актуальних даних. Тому потрібно налагодити систему управління потоками даних таким чином, щоб процес синхронізації відбувався автоматично. Дослідження було проведено на базі таких АСУ навчальним процесом коледжу, як:

- «Бібліотека»;
- «Методичний кабінет»;
- «Педнавантаження»;
- «Соціальний педагог»;
- «Відділ кадрів»;
- «Приймальна комісія»;
- «Архів»;
- «Тестування знань»;
- «Канцелярія».

Основними критеріями при виборі засобів розробки системи були: відкритість, безкоштовність, простота застосування та незалежність від системного програмного та апаратного забезпечення [9].

Сайт коледжу включає електронну бібліотеку з навчально-методичними комплексами дисциплін. Електронна форма подачі методичних матеріалів дає гарантоване забезпечення повним набором підручників всіх студентів, а з іншого – надання викладачеві можливості підтримувати навчально-методичну і довідкову інформацію завжди в актуальному стані.

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

Найявне електронне, дистанційне і мобільне навчання є інноваційними освітніми підходами, на основі яких у коледжі створюється нове навчальне середовище, де студенти можуть отримати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час та в будь-якому місці, що робить процес навчання більш привабливим, демократичним, комфортним і стимулює студента до самоосвіти та навчання протягом усього життя.

У найближчій перспективі використання ІТ-технологій у ХПТК ОНПУ передбачено в таких напрямках: широке використання ІКТ в навчальному процесі; чергування інтервалів контактного (очного) навчання і неконтактного (дистанційного) навчання за допомогою сучасних технічних засобів телекомунікацій; розширення переліку дистанційних курсів для вільного вибору студентів; забезпечення збалансованості аудиторного навчання, консультаційного обслуговування і самостійної підготовки студентів; гнучкості і динамічності оновлення навчальних інформаційних ресурсів; забезпечення можливості академічної мобільності та свободи студентів при самостійній роботі; організація навчального процесу студентів, які працюють і навчаються за індивідуальним планом.

Завершальним етапом впровадження СУЯ у коледжі є її сертифікація (реєстрація) органом із сертифікації, що акредитований на право виконання цієї роботи, і здійснюється за ініціативою навчального закладу з метою підтвердження відповідності системи вимогам ДСТУ ISO 9001-2001 і забезпечення впевненості (зокрема споживачів) у тому, що ВНЗ здатний стабільно надавати освітні послуги заданої якості.

Висновки. Результатами впровадження СУЯ у ВНЗ повинні стати:

- ключові поліпшення в управлінні процесами, з яких складається діяльність ВНЗ, передусім навчального процесу, прикладної наукової діяльності, внаслідок чого підвищиться рівень якості випускників, їхня конкурентоспроможність на ринку праці, рівень задоволення та прихильність роботодавців;
- удосконалення організації роботи персоналу і навчання студентів, зокрема прикладної наукової діяльності викладачів і студентів, самостійної роботи студентів;
- поліпшення зовнішнього іміджу ВНЗ і зміцнення позицій на ринку послуг вищої освіти;
- підвищення компетентності та задоволеності персоналу;

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

- удосконалення інфраструктури ВНЗ, завдяки чому будуть оптимізовані витрати на забезпечення його діяльності;
- поліпшення результатів супутньої діяльності ВНЗ, зокрема, проведення курсів, семінарів, навчань, тренінгів тощо.

Упровадження СУЯ у ВНЗ забезпечить:

- кращий рівень внутрішньої організованості, меншу кількість помилок;
- підвищення ефективності використання бюджетних коштів;
- покращання якості освітніх послуг (підвищення успішності студентів, поліпшення якості прикладних наукових досліджень, навчальних програм, ширше залучення викладацького складу і персоналу ВНЗ до зростання попиту на випускників);
- підвищення прозорості послуг ВНЗ для споживачів;
- взаємодію з ВНЗ та організаціями, що вже мають СУЯ;
- стабільну роботу в умовах плинності персоналу.

Як свідчить світова практика, впровадження СУЯ дає змогу ВНЗ вистояти в жорсткій конкуренції на ринку послуг у сфері вищої освіти, досягти високого рівня довіри і стійкості, прихильності споживачів до їхніх послуг, поліпшити та оптимізувати свою діяльність і підвищити результативність та ефективність роботи, стабільно підтримувати високу якість своїх послуг для задоволення потреб і вимог споживачів, відкрити нові можливості або зберегти вже завойовані сегменти ринку послуг у сфері вищої освіти, отримати визнання через процедуру сертифікації.

Література

1. IWA 2:2007 Quality Management System - Guidelines for the application of ISO 9001:2000 in education (Системи управління якістю: настанови щодо застосовування ISO 9001:2000 у сфері освіти).
2. Болонська конвенція. Спільна заява європейських міністрів освіти, 18–19 червня 1999 р., м. Болонья.
3. Волков, О.І. Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика.- К. : Наук. думка, 2006. – 289 с.
4. Гречаник, О. Формування системи інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом [Текст]: Управління школою,-2007.-№ 19-21.- С.17-24
5. Згуровский, М. Определение университетских рейтингов – составляющая евроинтеграции в образовательной сфере [Текст] :Еженедельник «Зеркало недели». - 22.07.2006. – № 28 (607).

Актуальні проблеми науки та освіти теорія, практика, сучасні рішення

6. Кайдалова, Л. Г. Управління та забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах [Текст] : Проблеми освіти (Наук.-метод. збірник). – 2007. – № 53. – С. 16–19.
7. Настанова щодо аудиту СУЯ та/чи навколишнім середовищем (ISO 19011:2002, IDT) [Текст]: ДСТУ ISO 19011-2003. – [Чинний від 29 грудня 2003 р.]. – К. : Держстандарт України, 2003. – 41 с. (Нац. стандарт України).
8. Оборський, Г.О. Стандартизація і сертифікація процесів управління якістю освіти у вищому навчальному закладі [Текст] / Г.О. Оборський, В.Д. Гогунський, О.С. Савельєва//Збірник наукових праць/ Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві.- Вип.1(2)- 2011.- С. 8
9. Сафонов, М.С. Розпорядженні недоліки та проблеми інформатизації в навчальних закладах [Текст] / М.С. Сафонов, В.Д. Яковенко, Г.Ф. Сафонова//Збірник наукових праць/ Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві.- Вип.4(5)- 2013.- С.6.
10. Співаковський, О.В. Управління інформаційними технологіями вищих навчальних закладів [Текст] / О.В. Співаковський, Я.Б. Федорова, О.О. Глушенко, Н.А. Кудас - навч. посібник - 3-є вид., допов. — Херсон: Айлант, 2010. — 302 с.
11. Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2000, IDT) [Текст] : ДСТУ ISO 9001-2001. – [Чинний від 27 червня 2001 р.]. – К. : Держстандарт України, 2001. – 33 с. (Нац. стандарт України).
12. Системи управління якістю. Настанови щодо поліпшення діяльності (ISO 9004:2000, IDT) [Текст] : ДСТУ ISO 9004-2001. – [Чинний від 27 червня 2001 р.]. – К. : Держстандарт України, 2001. – 70 с. (Нац. стандарт України).
13. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2005, IDT) [Текст] : ДСТУ ISO 9000:2007. – [Чинний від 2008-0101]. – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – 34 с. (Нац. стандарт України).

Надійшла до редакції 24.12.2014